

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

2
0
2
4

No 9

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Bosh muharrir:
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

*Elektron nashr. 536 sahifa.
E'lon qilishga 2024-yil 7-sentyabrda ruxsat etildi.*

Bosh muharrir o'rinbosari:
Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:
Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Axmedov Sayfullo Normatovich, i.f.n., professor, MIM akademiyasi rektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., Navoiy davlat pedagogika instituti rektori
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, p.f.f.d., (PhD), Buxoro muhandislik-texnologiya instituti rektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU Hududiy ta'lim muassasalari va markazlar bo'yicha prorektor v.b.
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TDIUprofessor
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d., TSUE professori
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Musayeva Shoirazimovna, SamDu IS instituti professori
Cham Tat Huei, (PhD) USCI universiteti professori, Malayziya
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d.,(PhD) "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d.,(PhD) TAQU katta o'qituvchisi
Djudi Smetana, p.f.n., Pittsburg davlat universiteti dosenti, Pittsburgh, Kansas, AQSH
Krissi Lyuis, p.f.n., Pittsburg davlat universiteti dosenti, Pittsburgh, Kansas, AQSH
Ali Konak (Али Кўнак), i.f.d., prof., Karabuk universiteti dosenti, Turkiya
Glazova Marina Viktorovna, i.f.n., "LUKOIL-Energoservis" Kompaniyasi iqtisodchisi, Moskva.
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., (PhD) TDIU dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Oqil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan

Abdurakhmanov Kalandar Khodjaevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan

Rae Kwon Chung, honorary professor of TSUE, Nobel laureate, South Korea,

Osman Mesten, member of the Turkish Parliament, head of the Turkey-Uzbekistan Friendship Society

Sharipov Kongratbay Avezimbetovich, DSc, Prof., Minister of Higher Education, Science and Innovation of the Republic of Uzbekistan

Buzrukkhanov Sarvarkhan Munavvarkhanovich, DSc, Deputy Minister of Higher Education, Science and Innovation of the Republic of Uzbekistan

Akhmedov Durbek Kudratillayevich, DSc, Prof., Deputy of the Legislative Chamber of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan

Akhmedov Sayfullo Normatovich CSc, Prof., Rector of Academy of Labor and Social Relations

Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, DSc, Prof., TSUE Vice-Rector for Scientific Affairs and Innovation

Kalonov Mukhiddin Bakhritdinovich, DSc, Prof., Rector of the Navoi State Pedagogical Institute

Siddikova Sadokat Ghaforovna, PhD, Rector of the Bukhara Institute of Engineering and Technology

Khudoykulov Sadirdin Karimovich, DSc, Prof., acting Vice-rector for regional educational institutions and centers of TSUE

Yuldashev Mutallib Ibragimovich, DSc, Prof., of TSUE

Samadov Askarjon Nishonovich, CSc, Prof., of TSUE

Slizovsky Dimitriy Yegorovich, DSc, Prof., of the People's Friendship University of Russia

Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, DSc, Prof., Rector of International "Nordic" University

Akhmedov Ikrom Akramovich, DSc, Prof., of TSUE

Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja ugli, DSc, Prof., of TSUE

Utayev Uktam Choriyeich, Deputy Head of the DGPO of the Republic of Uzbekistan

Ochilov Farkhod, Head of the DCECGPO of the Republic of Uzbekistan

Eshtayev Alisher Abduganievich, DSc, Prof., of TSUE

Shoira Azimovna Musaeva, professor of SamDu IS Institute

Cham Tat Huei, PhD, professor at USCI University, Malaysia

Akhmedov Javokhir Jamolovich, PhD, deputy of executive director of the "El-yurt umidi" fund

Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, PhD, Senior Lecturer at Tashkent University of Architecture and Construction

Judy Smetana CSc, Associate Professor, Pittsburgh State University, Pittsburgh, Kansas, USA

Chrissy Lewis CSc, Associate Professor, Pittsburgh State University, Pittsburgh, Kansas, USA

Ali Konak DSc, Prof., Associate Professor of Karabuk University, Turkey

Glazova Marina Viktorovna, CSc, economist at LUKOIL-Energoservis Company, Moscow.

Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, associate professor of TSUE

Sevil Piriyea Karaman, PhD, doctoral student at Ankara University, Turkey

Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, independent researcher of TSUE

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor

Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori

Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori

Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti

Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti

Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti

Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti

G'afurov Doniyor Orifovich, p.f.f.d., (PhD)

Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti

Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti

Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti

Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.

MUNDARIJA

Innovatsion siyosatni amalga oshirish yo'nalishlari.....	16
Sharipov Kongratbay Avezimbetovich, Zaynutdinova Umida Djalolovna	
Tijorat banklari kredit portfelini boshqarishning bozor mexanizmlari va ularni joriy etishdagi muammolar	21
Yusupov Shoxzod Maxmatmurodovich	
Hududlarning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish davrlari ekonometrik modelini yaratish masalalari.....	24
Abdullayev Farxod Ozodovich	
Marketing yondashuvi asosida Sirdaryo viloyatining investitsion salohiyatini baholash usullari.....	35
Xolmurotova Diyoraxon Ibragimovna	
Bevosita soliqlar ma'muriyatchiligi.....	41
Idrisov Alisher Otajonovich	
Soliq nazorati va transfert narxni belgilashda soliq nazoratini tashkil etishning xorij tajribalari.....	46
Abdiev Jaxongir Ibragimovich	
Soliq siyosati va strategiyasining ilmiy-nazariy tahlili.....	53
Djumaniyazov Marks Quranbaevich	
Pestel tahlili – muvaffaqiyatli investitsiya qarorlarini qabul qilish asosi	60
Shaislamova Nargiza Kabilovna	
Tijorat banklari tomonidan biznes loyihalarni moliyaviy qo'llab-quvvatlashning o'ziga xos xususiyatlari.....	67
Asrorov Azizbek Isomiddin o'g'li	
The significance, problems and solutions of the green economy in the New Uzbekistan economy.....	74
Sattorova Mehriniso, Ibragimova Gulchehra Tohirovna	
O'zbekistonda kichik va o'rta biznesni soliqqa tortishning joriy qilinishi va rivojlanish tendensiyasi	79
Otamuradov Nuriddin Najmiddinovich	
Korporativ boshqaruvni innovation rivojlantirishda raqamli texnologiyalardan foydalanishning nazariy asoslari	87
Xalmuradov Elmurod Dilmuradovich	
Международный опыт стимулирования инновационной деятельности.....	93
Абдиуалиева Гулзада Азатовна	
How does foreign direct investment promote economic growth?	98
O'tkirova Bonu Azamat kizi	
Mintaqalarni barqaror rivojlantirishning konseptual asoslari va ular evolyutsiyasi.....	102
Umarov Abduvaxob Tursunovich	
Technological Innovations of Electronic Payment Systems.....	107
Mirkomil Boboyorov Murodullaevich	
Ta'lim xizmatlari sohasida davlat-xususiy sherikligining rivojlanishida xorij tajribasining o'rni va ahamiyati.....	115
Imomov Xolmurod Norqul o'g'li	
O'zbekiston iqtisodiyotiga to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investisiya va xorijiy kreditlar jalb qilish samaradorligi tahlili	119
Maksudov Abdumalik Xodievich	
Davlat ehtiyojlari uchun tovarlar (ishlar, xizmatlar) xarid qilishni takomillashtirish	124
G'ofurov Temur Baxrom o'g'li	

Mamlakatimizda oziq-ovqat sanoatini rivojlanish holati va uning dolzarbligi	129
Turg'unov Muxriddin Mo'ydinjon o'g'li	
Turizmدا innovatsiyalarni qo'llash imkoniyatlari.....	133
Po'latov Ma'murjon Murodjon o'g'li	
Davlat budjetining solikli daromadlari tahlili	139
Abduraimova Nigora Radjabovna	
Soliq yuki soliq tizimining qanchalik samarali ekanligini aniqlovchi muhim mezon	143
To'lakov Ulug'bek Toshmamatovich	
O'zbekiston sanoat korxonalarida xom ashyo resurslaridan samarali foydalanishning hozirgi holati, muammolari va mintaqaviy xususiyatlari (qashqadaryo viloyati misolida).....	151
Ochilov Akram Odilovich, Xazratov Sarvar Ibragimovich	
Состояние туристической инфраструктуры Ташкентской области.....	156
Гаппарова Майрамхон Зафар кизи	
Sanoatlashuvning ekologik ta'siri va "yashil" iqtisodiyotga o'tishning asoslari	161
Nosir Maxmudov, Lola Azimova	
Iqtisodiyotni raqamlashtirishda sinergetik ta'sirning nazariy asoslari	167
Maxmudova Zoxida Maqsudali qizi, Normurodov Xusan	
Davlat budjeti xarajatlaridansamarali foydalanishni takomillashtirish.....	173
Sherxon Tuychiyev	
Savdo korxonalarida ta'minot zanjirining asosiy bosqichlari va muammolari.....	177
Ergashev Jahongir Baxodirovich	
Kichik biznes subyektlarining innovatsion loyihalarni moliyalashtirish yo'llari	180
Ergashev Firuz Baxodirovich, Ishturdiev Hasan Abdigapparovich	
Budjet tashkilotlarida qurilish-ta'mirlash xarajatlari hisobining asoslari.....	184
Azizova Zilola Lochin qizi	
Xorijiy mamlakatlarda tadbirkorlik subyektlari tomonidan mahallilashtirish asosida mahsulot ishlab chiqarishning o'ziga xos jihatlari	191
Mirzabaev Xusniddin Muxamadjonovich	
Suv ekologiyasining asosiy yo'nalishi va uning fandagi o'rni.....	200
Musayeva Muqaddas Abdurashid qizi	
Анализ прибыли агропромышленности	204
Гафурова Азизахон Фатиховна	
Systematic analysis of briquette mass pressing equipment approach	209
Kobilov Khasan Khalilovich, Sharipova Nazira Rakhmatilloevna	
An Econometric Assessment of the Effects of Fintech on Economic Growth in Developed Countries	213
Anvarkhonov Abdulatifkhon Jamshidkhon ugli	
Raqamli iqtisodiyot rivojida korporativ boshqaruv faoliyatining roli	216
Muxitdinov Ulug'bek Diyarovich	
Значение промышленной сети в развитии деятельности предприятий малого бизнеса.....	221
Кодиров Жавлонбек Нематуллаевич	
Tadbirkorlik kambag'allikni qisqartirishning asosiy yo'nalishi.....	225
Xolmirzayev Abdulxamid Xapizovich	
Kichik biznes subyektlarida mahsulot ishlab chiqarishda innovatsiyani joriy etish masalalari.....	230
Mirzayev Kobil Nosirjonovich	
Investisiya faoliyatini moliyalashtirish manbalarini rivojlantirish mexanizmlari.....	236
Ismailov Dilshod Anvarjonovich	

Innovasion iqtisodiyotni shakllantirish sharoitida sifat menejmentini joriy etishning nazariy-uslubiy masalalari.....	242
Zarina Ashurova	
Social media marketing strategies for small businesses.....	247
Mannonov Shahzod Istam ugli	
Xalqaro shartnomalar qoidalarini qo'llashning xalqaro va milliy uslubiy tamoyillarining o'zaro ta'siri.....	250
Rajapov Shuxrat Zaripbaevich	
Neft-gaz, yoqilg'i energetika sanoati sohasidagi yirik soliq to'lovchilarda soliq nazoratini samarali tashkil etish va takomillashtirish masalalari	258
Abdullaev Shuxrat Sultanbaevich	
Суть и значимость инновационных технологий в региональном управлении	266
Муминов Фазлиддин Хусниддин угли	
SWOT-анализ использования социальных сетей в туристической индустрии узбекистана	279
Касимова Зилола Гуламиддиновна	
Germaniya tajribasidan foydalanish orqali o'zbekistonda turizm sohasidagi kadrlar salohiyatini rivojlantirish masalalari	287
Xamidova Mo'tabarxon Abdumalik qizi, Ochilov Akram Odilovich	
Blockchain texnologiyasining bank operatsiyalari xavfsizligini ta'minlashdagi o'rni.....	291
Mirpulatova Luiza Mansurovna	
Tijorat banklarini reytingini aniqlashda bankometr modelidan foydalanish yo'llari.....	294
Karabaev Nodir Abduhamidovich	
Значение business city как инфраструктурного объекта	303
Солиева Умида Алишер кизи	
The potential for the development of wage labor as a factor	308
Usmanov Ilkhom Achilovich	
Ways to improve the organizational and economic mechanism of business tourism in Uzbekistan.....	312
Musayeva Shoirazimovna, Usmanova Dilfuza Ilkhomovna	
Kichik biznes subyektlarining faoliyatini baholashning metodologik asoslari	318
Mavrolov Ravshan Ne'matjonovich	
Kichik korxonalarini rivojlantirishda xorij tajribalaridan foydalanish.....	324
Ergasheva Nigora Abdigapparovna	
Mamlakatimizda intensiv baliqchilikni rivojlantirishning dolzarb masalalari	328
Mamatqulov Nurbek O'razali o'g'li	
Уменьшение выбросов парниковых газов и переход к возобновляемым источникам энергии	331
Р.Т. Шомуродов, И.И. Бахадиров, Р.Т. Умаров, И.Ш. Жамолиддинова	
Ipoteka bozorida investision muhitni yaxshilash yo'llari.....	341
Abdullaev Muhammadsodiq Isroil o'g'li	
Muammoli kreditlar: yechimlari va istiqbollari.....	346
Kalandarov Abdulla Baxtiyorovich	
Ishlab chiqarish korxonalarida risklarni boshqarish va ta'sirini baholash uslubiyati.....	351
Muxitdinov Shuhrat Ziyavitdinovich	
Zamonaviy sharoitda PR (jamoatchilik bilan aloqalar)ning mazmuni va ahamiyati.....	356
Ergasheva Fotimaxon Ibragimovna	
O'zbekiston moliya tizimida mahalliy moliyaning o'ziga xos xususiyatlari	361
Xikmatillayeva Dildora Shavkat qizi	

Rahbar kasbiy motivatsiyasini rivojlantirish ko'nikmalarini takomillashtirish	366
Shadiyev Sherzod Fayzullayevich	
Improvement of marketing communication strategies in chemical industry enterprises	375
Muminova Dildora Dilshadovna	
Mikromoliya tashkilotlarida islom moliyaviy instrumentlarini joriy etishni takomillashtirish	380
Axmedova O'g'ilshod Musurmonqul qizi	
Tijorat banklarida aktivlar sifatini tasniflashning nazariy jihatlarini	384
Qodirova Nafisa Ilhomovna	
Importance-performance analysis as a useful tool for marketing audit processes of HEIs in Uzbekistan	388
Nurillo Umarxonov	
Тенденции энергетики будущего: шаги в новую фазу	396
Абдураимова Нигора Раджабовна	
Chet mamlakatlar pensiya tizimining o'ziga xos xususiyatlari	405
Tursunov Zohidxo'ja Orifovich	
Iqtisodiyotni modernizatsiyalash sharoitida tijorat banklar faoliyatini statistik tadqiq etish xususiyatlari	412
Kutliyev Dilshod Orifovich	
O'zbekistonda suv tanqisligining ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishgata'siri	419
Maxmudov Nosir Maxmudovich, Alimova Guzal Alisherovna	
O'zbekistonda yashil iqtisodiyotning kelajak istiqbollari	424
Egamberdiyev Humoyun	
To'qimachilik mahsulotlari ishlab chiqarish va eksport qilishning holati hamda rivojlanish istiqbollari (namangan viloyati misolida)	433
Jo'raboieva Shohida Kamoliddin qizi	
Kichik korxonalarni rivojlantirishdagi muammolari va ularning yechimlari	439
Xonto'rayev Obbosxon Kamolxon o'g'li, Ergasheva Nigora Abdigapparovna	
Davlat-xususiy sheriklikni rivojlantirishda xorijiy mamlakatlar tajribasi	422
Xaydarova Charos Nizomiddin qizi	
Namangan viloyati kichik biznes subyektlari faoliyatida real investitsiyalarning samaradorligini ekonometrik baholash	448
E.S.Jurayev	
Hududlarni iqtisodiy rivojlanishida investitsiyalar ko'rsatkichi tahlili (Sirdaryo viloyati misolida)	454
Karimqulov Jasur Imomboyevich, Alimova Dilafruz Tohir qizi, Qurbonova Shahnoza Yuldashbayevna	
Fiskal avtomatik stabilizatorlarning iqtisodiyotga ta'siri	462
Madaminova Maftuna	
"Yoshlar daftari"ning yuritish tizimini takomillashtirish yo'nalishlari	467
Turaeva Laylo Toshpulotovna	
O'zbekistonda yashil iqtisodiyotga sarmoya kiritishning hozirgi holati va istiqbollari: barqaror rivojlanish sari	470
Malikov Nu'monjon Kamalovich	
Korxonalarda innovatsion funksiyalardan samarali foydalanish yo'llari	474
Samaroxonov Asqarxon Jamolxon o'g'li	
Davlat banklarining rivojlanish vektori – aholini tadbirkorlikka jalb qilish va mikroloiyahalarni moliyalashtirish (biznesni rivojlantirish banki misolida)	479
Radjabov Abdullaziz Atoevich	
Moliyaviy qarorlar qabul qilishda korporativ axborotlarning muhimligi	483
Radjabova Dildora Atoevna	

Bank sohasida “Risklarni boshqarish” tushunchasining nazariy asoslari va uning xizmatlar samaradorligiga ta’siri	486
Saidov Jasurbek Latipbaevich	
O‘zbekistonda qo‘shilgan qiymat solig‘ining ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyati	498
Babajanov Davronbek Jumamuratovich	
Foydali qazilmalarning nazorat ishlarini tashkil etgan xolda soliq bazasini kengaytirish yo‘llari	505
Abduraxmanov Karomat Erkinovich	
Ichki audit xizmatini tashkil etish va uning samaradorlikka ta’sirini baholash	511
Alimardonov Muxammadi Ibragimovich, Djalilova Malika Shuxratovna	
O‘zbekistonda moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari (mhxs)ga o‘tish bosqichlari va uning tadrijiy rivojlanishi	516
Mirzaxidov Abdugafir Yuldashevich	
Korporativ ijtimoiy mas’uliyat va uning jamiyatga kirib kelishi	522
Raxmatov Ziyodullo Nosirovich, Odilov Ahmadjon Komiljon o‘g‘li	
O‘zbekistonda 2025-yil soliq-budjet siyosati konsepsiyasiga soliq ma’murchiligini takomillashtirishga oid taklif va tavsiyalar	526
Mukimov Botir Mirabzalovich	
Inson kapitaliga investisiyalarni jalb qilish ahamiyati	533
Sa’dullaev Oybek Turdiali o‘g‘li, Umrzoqov Jonibek Baxtiyor o‘g‘li	

INSON KAPITALIGA INVESTISIYALARNI JALB QILISH AHAMIYATI

Sa'dullaev Oybek Turdiali o'g'li

Toshkent kimyo texnologiya instituti Shahrisabz filiali o'qituvchisi

Umrzoqov Jonibek Baxtiyor o'g'li

Toshkent kimyo texnologiya instituti Shahrisabz filiali talabasi

Annotatsiya: Maqolada inson kapitaliga investisiyalarni yo'naltirishning mohiyati o'rganilgan hamda bu investisiyalarning mamlakat iqtisodiy taraqqiyotiga ta'siri tadqiq etilgan. Shuningdek, Global Innovasion Indeksda O'zbekistonning o'rnini inson kapitaliga kiritilgan investisiyalar nuqtai nazaridan tahlil etilgan. Ish so'nggida mavzuga doir xulosalar shakllantirilgan.

Kalit so'zlar: inson kapitali, investisiya, iqtisodiy o'sish, innovasiya, samaradorlik, daromad, xarajat, mehnat unumdorligi, sarmoya, ilm-fan, innovasiya resurslari, innovasiya natijalari.

Abstract: The article discusses the essence of investing in human capital and examines the impact of these investments on economic growth. The position of Uzbekistan in the Global Innovation Index was also analyzed in terms of investment in human capital.

Key words: human capital, investments, economic growth, innovations, efficiency, income, expense, labor productivity, capital, science, innovation resources, innovation results.

Аннотация: В статье рассматривается сущность инвестиций в человеческий капитал и исследуется влияние этих инвестиций на экономический рост. Также было проанализировано положение Узбекистана в Глобальном инновационном индексе с точки зрения инвестиций в человеческий капитал.

Ключевые слова: человеческий капитал, инвестиции, экономический рост, инновации, эффективность, доход, расход, производительность труда, капитал, наука, инновационные ресурсы, инновационные результаты.

KIRISH

Innovasion iqtisodiyotni shakllantirish sharoitida xodimlar, ularning malakasi va tajribasi moliyaviy-iqtisodiy faoliyatning muhim omilidir. Iqtisodiy muhitdagi globallashuv jarayonlari yangi axborot resurslari va texnologiyalaridan foydalanishga, iqtisodiyotning yangi sohalarini rivojlantirishga undaydi. Bu esa o'z navbatida inson kapitalini rivojlantirishga bo'lgan ehtiyoj ham yildan-yilga ortib borishiga o'z ta'sirini ko'rsatadi. Shu sababli bugungi kunda inson kapitaliga investisiya kiritishga qaratilgan chora-tadbirlarni ishlab chiqish va amalga oshirish davr talabidir. Bu borada muhtaram Prezidentimiz Sh.M.Mirziyoev ta'kidlaganlaridek, "dunyo tajribasi shuni ko'rsatadiki, yosh avlodni har tomonlama barkamol etib voyaga etkazish uchun sarflangan sarmoya jamiyatga o'n, yuz barobar ko'p foyda keltiradi". Texnologik jarayonlarning muntazam yangilanib borishi, innovasion rivojlanish va intensiv iqtisodiy o'sish omillarining tobora oshib borayotganligi mazkur jarayonlarga tezkor moslasha oladigan, malakali kadrlarga bo'lgan talabni yanada oshirmoqda. Shu boisdan ham mamlakatimizni 2030-yilgacha rivojlantirishning huquqiy asosi hisoblangan Yangi O'zbekiston Taraqqiyot strategiyasida "... inson kapitalini rivojlantirish" eng ustuvor yo'nalishlardan biri sifatida e'tirof etilgan. Mazkur holat respublikamizda inson kapitalini rivojlantirishga davlat siyosati darajasida e'tibor qaratilishi va bu maqsadlarda salmoqli investisiyalar qilinishidan dalolat beradi.

ADABIYOTLAR SHARHI

Yana bir xorijlik olim M.Grechko "xodimlarni o'qitish, ularning salomatligini asrash, ijtimoiy kafolatlarni ta'minlash – bularning barchasi bugungi kunda nafaqat insonning shaxs sifatida kamol topishida, balki korxonaning yanada raqobatbardosh rivojlanishida ham muhim ahamiyat kasb etadi", deya ta'kidlaydi. Rossiyalik olim K.Bursevaning fikricha, inson kapitalining shakllanishi va rivojlanishiga ichki va tashqi omillar sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Ichki omillar insonning o'zi bilan bevosita bog'liq bo'lsa, tashqi omillar boshqa subektlarning inson kapitalini shakllantirish va rivojlantirishga ta'siri bilan bog'liq.

Mahalliy iqtisodchi olim Q.Abduraxmanov "inson kapitalini, eng avvalo, uning bilim darajasini oshirish orqali ro'yobga chiqarish mumkinligiga yoshlarda ishonch bor. Ta'lim yuqori ish haqi, yuqori martaba, moddiy boylik va moliyaviy barqarorlikni kafolatlaydi", deb ta'kidlaydi. Yana bir mahalliy iqtisodchi olim O.Ochilovning fikricha,

inson kapitaliga kiritilgan har bir investisiya etarli darajada yuqori rentabellik va qoplanish muddatiga ega bo'lsagina o'zini oqlaydi. Shuning uchun real iqtisodiy voqelikda inson kapitaliga investisiyalarni amalga oshirish bo'yicha tavakkalchilikni tahlil qilish, ularning iqtisodiy samaradorligini baholash korxona investisiya siyosatini ro'yobga chiqarishda juda dolzarbdir. Shu bois bugungi kunda xo'jalik yurituvchi sub'ektlar duch keladigan asosiy muammo bu inson kapitaliga investisiyalar va ularning samaradorligini baholashdan iborat.

Inson kapitalining turli davlatlarning iqtisodiy o'sish sur'atlariga hamda turli kompaniyalarning innovasion faolligiga ta'siri R.Melnikov asarlarida yoritilgan bo'lsa, raqamli texnologiyalar rivojlanishining inson kapitaliga ta'siri S.G'oyibnazarov asarida keltirilgan.

TAHLIL VA NATIJALAR MUHOKAMASI

Ilm-texnika taraqqiyoti va ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish davrida inson kapitali mamlakat kelajagini belgilaydigan zaruriy omilga aylanib bormoqda. Inson kapitali barqaror iqtisodiy o'sishning asosi va innovasiyalarni harakatlantiruvchi kuchdir.

Inson kapitaliga investisiyalar – bu alohida shaxslarning qobiliyatini, uning malakasini oshirishga va rivojlantirishga kiritilgan sarmoya bo'lib, bundan ko'zlangan asosiy maqsad mehnat unumdorligini oshirishdir.

Ta'limga sarmoya kiritish inson kapitalini rivojlantirishning muhim jihati hisoblanadi. U maktablar, kollejlarda va universitetlardan olingan rasmiy ta'limni, shuningdek, kasbiy ta'lim dasturlarini o'z ichiga oladi. Ta'limning har bir yangi bosqichida egallangan kasbiy kompetensiyalar kelajakda inson kapitalining iqtisodiy samarasini oshirishga xizmat qilishiga qaratilgan rag'batlantirishlar ijobiy natija beradi. Ta'lim odamlarni doimiy o'zgaruvchan dunyoda zarur bo'lgan muhim bilimlar, tanqidiy fikrlash qobiliyatlari va moslashish qobiliyatlari bilan ta'minlaydi. Ta'lim yuqori ish haqi, yuqori martaba, moddiy boylik va moliyaviy barqarorlikni kafolatlaydi.

Bilim va ko'nikmalarni rivojlantirish inson kapitaliga investisiyalarning yana bir muhim sohasidir. Seminlarlar, shogirdlik va ish joyida o'qitish orqali shaxslar mehnat bozorida talab qilinadigan maxsus ko'nikmalarga ega bo'lishlari mumkin. Ko'nikmalarni rivojlantirish bandlikni, mehnat unumdorligini va umumiy iqtisodiy o'sishni oshirishga o'z ta'sirini ko'rsatadi. Ta'lim va ishlab chiqarishga tayyorgarlik insonning bilim darajasini oshiradi, bu o'z navbatida inson kapitalining hajmi va sifatiga ijobiy ta'sir etadi.

Salomatlik va farovonlikka sarmoya kiritish ham inson kapitalini rivojlantirishning ajralmas qismidir. Sifatli tibbiy xizmatdan foydalanish, profilaktika choralari va sog'lom turmush tarzini targ'ib qilish mehnat unumdorligini oshirishga yordam beradi va kasallik tufayli yo'qolgan ish kunlari sonini kamaytiradi. Sog'liqning qoniqsiz holati unumdorlikni pasaytiradi, chunki jismoniy jihatdan zaif va bemor ishchilar o'z qobiliyatlarini to'liq amalga oshira olmaydilar, shu sababli tashkilotlar o'z xodimlari sog'ligiga investisiya kiritadilar.

Bundan tashqari, ijtimoiy va iqtisodiy inklyuzivlikni rag'batlantirish inson kapitaliga sarmoya kiritishning muhim jihati hisoblanadi. Jinsi, etnik kelib chiqishi va ijtimoiy-iqtisodiy kelib chiqishidan qat'i nazar, teng imkoniyatlar va resurslardan foydalanish imkoniyatini ta'minlashga harakat qilish kerak. Inklyuziv siyosat va dasturlar barcha shaxslarning o'z salohiyatini ro'yobga chiqarish va jamiyatga hissa qo'shish imkoniyatiga ega bo'lishini ta'minlaydi.

Inson kapitaliga investisiyalarni oshirish orqali innovasiya resurslarining sifatini oshirish, so'ngra ulardan keladigan samarani o'sishiga umid qilish mumkin. Dunyo miqyosida inson kapitaliga yo'naltirilgan investisiyalarning innovasiyalar bilan bog'liqligini aniqlashda foydalaniladigan indekslardan biri "Global innovation indeks"dir. Global Innovation Indeks (GII) Kornell universiteti, INSEAD va Birlashgan Millatlar Tashkilotining ixtisoslashgan agentligi bo'lgan Butunjahon intellektual mulk tashkiloti (BIMT) tomonidan nashr etiladi. GII ikkita subindeksdan iborat bo'lib, biri innovasiya uchun xarajatlar, ikkinchisi innovasiya natijalarini o'zida jamlaydi. Bunda inson kapitali innovasiyalarni rivojlantiruvchi resurs sifatida ham, inson bilimining va harakatining samaralari esa innovasiyadan olinadigan natijalarda ham hisobga olinadi.

Shunday qilib, yakuniy indeksda xarajat va natijalar o'rtasidagi o'zaro nisbat kelib chiqadi, bu o'z navbatida u yoki bu mamlakatda innovasiyalarning, shu jumladan inson kapitalining rivojlanishiga sarflangan xarajatlarning samarasini ob'ektiv baholash imkonini beradi.

1-jadval. Global Innovation Indeksda O'zbekistonning o'rnini.

№	Ko'rsatkichlar	2021-yil	2022-yil	Reytingdagi o'zgarish
	Umumiy	86	82	+4
1.	Innovasiya uchun xarajatlar	75	68	+7
1.1	Institusional rivojlanish	94	63	+31
1.2	Inson kapitali va izlanishlar	72	65	+7

1.3	Infratuzilma	72	74	-2
1.4	Bozor murakkabligi	24	60	-36
1.5	Biznesning rivojlanish darajasi	123	74	+49
2	Innovasiya natijalari	100	91	+9
2.1	Bilim va texnologiya natijalari	77	80	-3
2.2	Ijodiy natijalar	113	102	+11

GII 2022 hisoboti “Innovation rivojlanish kelajagi” mavzusiga bag’ishlangan. Mazkur indeksni tuzuvchilarning fikriga ko’ra, bu pandemiya, mehnat unumdorligi o’sishining pasayishi va boshqa muammolar sharoitida sohadagi holat haqida istiqbolni taqdim etdi.

Agar 2021-yilda O’zbekiston 132 davlat orasida 86-o’rinni egallagan bo’lsa, 2022-yilda 82-o’ringa ko’tarildi. Mazkur indeksda Markaziy va Janubiy Osiyo mamlakatlari orasida respublikamiz Hindiston va Erondan keyingi uchinchi o’rinni band etdi. Pokiston va Indoneziya bilan bir qatorda O’zbekiston ham “innovasiyalarga erishayotgan mamlakatlar” qatoriga kirdi.

Ayniqsa, yuqori ko’rsatkichlar institusional rivojlanish (63-o’rin) hamda inson kapitali va izlanishlar (65-o’rin) sohasida qayd etildi. Bozorning rivojlanish darajasi (bozorning murakkabligi) ham qayd etilgan – bu erda O’zbekiston 60-o’rinni egalladi. Umuman olganda, innovation xarajatlar subindeksida O’zbekiston 7 pog’onaga ko’tarilib, 68-o’rinni band etdi. Bundan ham katta o’sish ko’rsatkichlar innovasiya natijalari subindeksida qayd etildi, ya’ni 9 pog’ona ko’tarilib, 91-o’rinni egalladi. Bu subindeksda ilmiy natijalar, ya’ni bilim va texnologiya natijalari yo’nalishi ajralib turadi (80-o’rin).

Shu bilan birga, innovation faoliyat samaradorligi o’rtacha darajadan pastligicha qolmoqda. Ijodkorlik bo’yicha O’zbekiston 102-o’rinni egalladi.

Mazkur indeks tahlilidan shu holat ayon bo’lmoqdaki, mamlakatimizda innovasiyalarning, shu jumladan inson kapitalining rivojlanishiga sarflangan xarajatlarning samarasi, ya’ni inson bilimi va harakati natijalari hozircha o’rtacha darajadan past bo’lmoqda. Lekin umid qilamizki, innovasiyalarga, shu jumladan inson kapitaliga qilingan investisiyalar albatta o’zini oqlaydi. Kelgusi yillarda ilmiy va ijodiy natijadorlikda ham sezilarli o’sish ko’rsatkichlari qayd etiladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Mamlakat iqtisodiy taraqqiyotida inson kapitaliga yo’naltirilgan investisiyalarning ahamiyati bo’yicha bir qator xulosa va tavsiyalar shakllantirildi. Ular quyidagilardan iborat: Inson kapitaliga kiritilgan investisiyalar samarasi uning daromad darajasida, martabasining o’sishida hamda mehnat bozorida unga bo’lgan talabda ko’rinadi. Bu yo’nalishdagi investisiyalar samarasining o’sishi milliy daromadning o’sishiga, aholining farovon turmush kechirishiga va pirovardida mamlakatning iqtisodiy taraqqiyotiga o’z ta’sirini o’tkazadi. Inson kapitaliga investisiyalar barqaror iqtisodiy o’sish, ijtimoiy taraqqiyot va individual farovonlik uchun hal qiluvchi ahamiyatga ega. Shaxslarning qadr-qimmatini tan olish va ularning rivojlanishiga faol sarmoya kiritish orqali jamiyatlar yanada farovon va adolatli kelajak yaratishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro’yxati

1. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Олий Мажлисга Мурожаатномаси. 29.12.2020. (<https://president.uz/uz/lists/view/4057>).
2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2022 йил 28 январдаги “2022-2026 йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистоннинг Тараққиёт стратегияси тўғрисида”ги ПФ-60-сон Фармони. (<https://lex.uz/docs/5841063#584387>).
3. Theodore W. Schultz. Investing in people: Schooling in low-income countries. Economics of Education Review. Volume 8, Issue 3, 1989, 219-223-p. (<https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/0272775782900012>).
4. Беккер Г. Человеческий капитал (главы из книги). Воздействие на заработки инвестиций в человеческий капитал [Текст] / Г. Беккер // США: экономика, политика, идеология. - № 11. - Ноябрь 1993 г. - С. 19-145.
5. Гречко М.В. Человеческий капитал как интенсивный фактор развития отечественной экономики в условиях глобальных изменений. Национальные интересы: приоритеты и безопасность. – 2013. – № 27.
6. Бурцева К.Ю. Управление человеческим капиталом в интересах инновационного развития предприятия. Монография. – Тольятти: Изд-во ТГУ, 2013.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Shahzod Avilqulov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 9

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelmasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

